

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

9 maja 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Roman Trzaskowski (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 9 maja 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z 17 grudnia 2021 r., V ACa 397/21,
w sprawie z powództwa Ł.S.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o ustalenie i zapłatę,

- 1) oddala skargę kasacyjną,**
- 2) oddala wniosek powoda o zasądzenie na jego rzecz
od pozwanego kosztów postępowania kasacyjnego.**

Władysław Pawlak Roman Trzaskowski Agnieszka Piotrowska

(A.D.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 29 marca 2021 r. w sprawie z powództwa Ł.S. przeciwko B. S.A. z siedzibą w W. (dalej Bank), Sąd Okręgowy w Gdańsku ustalił, że umowa o kredyt hipoteczny zawarta 29 marca 2006 r. przez powoda i B.1 S.A. w W. (poprzednika prawnego pozwanego) jest nieważna, zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 129 594, 07 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od kwot: 113.788,19 zł od 21 października 2019 r., 6 638.81 zł od 27 maja 2020 r. i 4 416,71 zł od 4 grudnia 2020 r. do dnia zapłaty, oddalił powództwo o zapłatę w pozostałym zakresie i orzekł o kosztach postępowania.

Sąd pierwszej instancji poczynił obszerne ustalenia faktyczne przytoczone w uzasadnieniu wyroku, z których wynika, że 29 marca 2006 r. powód zawarł z B.1 S.A. w W. umowę na szczegółowo opisanych w uzasadnieniu wyroku warunkach. Na jej podstawie bank udzielił powodowi kredytu w kwocie 57 619,95 franków szwajcarskich (CHF) na 30 lat w celu sfinansowania kosztów budowy i zakupu lokalu mieszkalnego w Gdańsku. Wyplata kredytu miała nastąpić w transzach w złotych po przeliczeniu wskazanej wyżej kwoty w CHF na złote według kursu kupna tej waluty obcej ustalonej w Tabeli kursów kredytodawcy. Raty wyrażone w CHF miały być spłacane przez powoda w złotych po przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF ustalonego w Tabeli kursów banku kredytującego. Strony zawarły następnie aneksy do umowy, opisane w uzasadnieniu wyroku Sądu pierwszej instancji. W okresie od czerwca 2010 r. do czerwca 2019 r. powód uiścił na rzecz kredytodawcy kwotę 129 594, 07 zł z tytułu spłaty kredytu.

Na podstawie poczynionych w sprawie ustaleń faktycznych, Sąd Okręgowy uznał, powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej TSUE), że umowa kredytu zawierała niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ k.c., niewiążące powoda jako konsumentów z mocy samego prawa i ze skutkiem *ex tunc*. Wobec niemożności ich zastąpienia przepisami dyspozytywnymi Sąd uznał, że umowa w takim kształcie nie może obowiązywać i jest nieważna. W konsekwencji, Sąd Okręgowy zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 129 594,07 zł stanowiącą równowartość nieprzedawnionych świadczeń, które powód uiścił nienależnie na rzecz pozwanego w walucie polskiej w okresie objętym pozwem (art. 405 i 410

§ 2 k.c.) z odsetkami od poszczególnych kwot. Oddalił natomiast roszczenie o zasądzenie pozostałej dochodzonej kwoty jako przedawnionej.

Po rozpoznaniu apelacji obu stron, Sąd Apelacyjny w Gdańsku, wyrokiem z 17 grudnia 2021 r. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie drugim w ten sposób, że w miejsce kwoty 129.594,07 zł zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 164 855,50 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od kwot: 153 799,93 zł od 21 października 2019 r., 6 638,81 zł od 27 maja 2020 r. i 4 416,71 zł od 4 grudnia 2020 r. do dnia zapłaty, uchylił punkt trzeci wyroku Sądu Okręgowego i orzekł o kosztach postępowania za obie instancje, a także oddalił apelację pozwanego. Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne i oceny prawne Sądu Okręgowego, z wyjątkiem kwestii przedawnienia roszczenia powoda o zapłatę kwoty 35 261,43 zł, do którego, zdaniem Sądu Apelacyjnego, nie doszło.

W skardze kasacyjnej pozwany Bank zarzucił naruszenie:

- art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. UE L.95 z 21 kwietnia 1993 r., dalej „Dyrektywa 93/13”) polegające na uznaniu, że klauzule przeliczeniowe określają główne świadczenia stron, podczas gdy należy odróżnić klauzule ryzyka walutowego dotyczące zastosowania mechanizmu odniesienia zobowiązania kredytowego do kursu waluty obcej („klauzule ryzyka walutowego”),

- art. 58 § 1 k.c. przez przyjęcie, że umowa jest nieważna ze względu na rzekomo nieprawidłowe wykonanie przez Bank obowiązków przedkontraktowych,

- art. 385¹ § 2 k.c., art. 385² k.c., art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 przez uznanie kwestionowanych postanowień za niedozwolone postanowienia umowne skutkuje nieważnością umowy o kredyt,

- art. 65 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 358 § 2 k.c. i art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 przez brak przyjęcia dopuszczalności odwołania się przy wykładni umowy do wykładni oświadczeń woli stron (art. 65 k.c) lub normy dyspozytywnej w postaci art. 358 § 2 k.c. w miejsce uznanych za niedozwolone postanowień umownych odsyłających do tabel kursowych banku.

Skarżący zarzucił ponadto naruszenie art. 380 k.p.c. przez nieuwzględnienie wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego wnioskowanego przez bank.

Formułując te podstawy kasacyjne, pozwany Bank wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie jest trafny procesowy zarzut naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 380 k.p.c. przez nieuwzględnienie wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego wnioskowanego przez Bank, skoro Sąd Apelacyjny uznał, w oparciu o ocenę zebranego w sprawie materiału dowodowego i poczynione ustalenia faktyczne, że ten dowód nie dotyczy faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, a zatem nie ma znaczenia dla wyniku sprawy, co Sąd Najwyższy podziela. To podejście było konsekwencją przyjętej przez Sąd Apelacyjny materialnoprawnej koncepcji rozstrzygnięcia sprawy, która jest zwalczana przez pozwany Bank zarzutami naruszenia prawa materialnego, które także nie zasługują na uwzględnienie. Podniesione w jej podstawach naruszenia prawa materialnego kwestie zostały już bowiem rozstrzygnięte w orzecznictwie Sądu Najwyższego i TSUE.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że istnieje ścisłe powiązanie klauzuli ryzyka walutowego i klauzuli spreadu walutowego polegające na tym, że klauzula ryzyka walutowego nie może funkcjonować bez klauzuli kursowej określającej przeliczenie zobowiązań stron w celu ustalenia wysokości ich świadczenia - wysokości kapitału kredytu wypłaconego przez bank i wysokości rat spłacanych przez kredytobiorcę. Klauzula spreadowa nie ma racji bytu w umowie, w której nie zastosowano mechanizmu przeliczeniowego i związanego z nim narażenia konsumenta na ryzyko kursowe. W konsekwencji obie te klauzule, składające się na, przyjęty w umowach kredytowych, mechanizm przeliczeniowy (waloryzacyjny, indeksacyjny), są ze sobą ściśle powiązane, a ich rozszczepienie byłoby zabiegiem sztucznym (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22). W judykaturze Sądu Najwyższego dominuje aktualnie pogląd

(po początkowym okresie przyjmowania poglądu przeciwnego), że klauzule kształtujące mechanizm indeksacji, zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej (lub denominowanego w walucie obcej) określają główne świadczenia stron (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, Nr 2, poz. 20; z 4 kwietnia 2019 r., I CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 21 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21 oraz z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22). Klauzule waloryzacyjne, które określają główne świadczenia stron i nie zostały, jak to trafnie przyjął Sąd w rozpoznawanej sprawie, wyrażone w umowie kredytu w sposób jasny i precyzyjny, podlegają badaniu pod kątem spełnienia przesłanek z art. 385¹ § 1 k.c. Nie jest zasadny kasacyjny zarzut wadliwego przyjęcia przez Sąd Apelacyjny, iż postanowienia umowne dotyczące indeksacji kredytu stanowią niedozwolone postanowienia umowne. Abuzyność tych klauzul została już przesądzona w orzecznictwie Sądu Najwyższego i TSUE, w którym wyjaśniono, że postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych, gdyż kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku na uzależnieniu wysokości świadczenia banku oraz wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku. Zarówno przeliczenie kwoty kredytu na złotówki w chwili jego wypłaty, jak i przeliczenie odwrotne w chwili wymagalności poszczególnych spłacanych rat, służy bowiem określeniu wysokości świadczenia konsumenta. Takie postanowienia, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne i pozostawiają pole do arbitralnego działania banku; obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszają równorzędność stron. Są one niedopuszczalne, niezależnie od tego, czy swoboda przedsiębiorcy (banku) w ustaleniu kursu jest pełna, czy też w jakiś sposób ograniczona, np. w razie wprowadzenia możliwych maksymalnych odchyleń od kursu ustalanego z wykorzystaniem obiektywnych kryteriów (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, Nr 11, poz. 134; z 1 marca

2017 r., IV CSK 285/16; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18 oraz z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, Nr 2, poz. 20). W świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego i TSUE, w celu ustalenia, czy zachodzi sprzeczność postępowania przedsiębiorcy z wymogami dobrej wiary, należy sprawdzić, czy przedsiębiorca, traktujący konsumenta w sposób sprawiedliwy i słuszny, mógłby racjonalnie spodziewać się, iż konsument przyjąłby określone postanowienie umowne w drodze negocjacji indywidualnych (zob. wyrok TSUE z 14 marca 2013 r., C - 415/11 oraz uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Rażące naruszenie interesów konsumenta oznacza nieusprawiedliwioną dysproporcję, na niekorzyść konsumenta praw i obowiązków wynikających z umowy, skutkujące niekorzystnym ukształtowaniem jego sytuacji ekonomicznej oraz jego nierzetelne traktowanie (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 3 lutego 2006 r., I CK 297/05, z 15 stycznia 2016 r., I CSK 125/15, OSNC - ZD 2017, nr 1, poz. 9; z 27 listopada 2015 r., I CSK 945/14, z 30 września 2015 r., I CSK 800/14, z 29 sierpnia 2013 r. I CSK 660/12). Konsument pozostaje zawsze stroną słabszą w stosunku do banku, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania o wszystkich aspektach stosunku prawnego wynikającego z umowy. Z tej przyczyny art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 przewiduje, że nieuczciwe warunki nie będą wiążące dla konsumenta. Jest to przepis bezwzględnie wiążący, który zmierza do zastąpienia formalnej równowagi praw i obowiązków stron, ustanowionych w umowie, równowagą rzeczywistą, która przywraca równość stron. Sąd jest zobowiązany do zbadania z urzędu, czy określone postanowienia umowne wchodzące w zakres stosowania dyrektywy mają nieuczciwy charakter, aby po dokonaniu tej oceny zniwelować brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą (zob. wyroki TSUE z 4 czerwca 2009 r., C - 243/08; z 14 czerwca 2012 r., C - 618/10, a także z 3 marca 2020 r., C - 125/18).

Nie zasługuje na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 65 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 358 § 2 k.c. i art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 przez brak przyjęcia przez Sąd dopuszczalności odwołania się przy wykładni umowy kredytu do wykładni oświadczeń woli stron (art. 65 k.c.) lub art. 358 § 2 k.c. w miejsce uznanych za niedozwolone postanowień umownych odsyłających do tabel kursowych banku,

a zatem rozliczanie stron przy zastosowaniu średniego kursu franka szwajcarskiego ustalanego przez Narodowy Bank Polski (NBP)

W odniesieniu do tej kwestii należy przypomnieć, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się na niemożność wykładni umowy stron na podstawie art. 65 k.c., po usunięciu z niej postanowień abuzywnych, w celu ustalenia zgodnego celu i zamiaru stron co do sposobu ustalenia kursu CHF służącego rozliczaniu stron umowy. Sprowadzałoby się to bowiem do zmiany treści klauzuli indeksacyjnej, prowadząc do zmiany jej rozumienia przez wprowadzenie odesłania do wartości rynkowej CHF. Groziłoby to ryzykiem dalszego pogorszenia sytuacji strony dotkniętej nadużyciem, gdyby strona, która narzuciła niedozwolone postanowienie umowne wywodziła, że nie zawarłaby umowy z jego pominięciem. Takie rozwiązanie stałoby w sprzeczności z celami prewencyjnymi Dyrektywy 93/13 w postaci zniechęcenia przedsiębiorców do wykorzystywania w zawieranych umowach nieuczciwych postanowień umownych (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22).

Abuzywne klauzule indeksacyjne są od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść kredytobiorcy, chyba że konsument następnie udzieli świadomej i wolnej zgody na te klauzule i w ten sposób przywróci ich skuteczność z mocą wsteczną (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, Nr 9, poz. 56). W uzasadnieniu powołanej uchwały wyjaśniono, w nawiązaniu do wcześniejszego orzecznictwa, w tym orzecznictwa TSUE (zob. w szczególności wyrok TSUE z 3 października 2019 r., C-260/18), że zastąpienie niedozwolonego postanowienia umownego odnoszącego się do sposobu określania kursu waluty obcej (w umowie kredytu indeksowanego czy denominowanego) innym sposobem określenia kursu waluty obcej wchodzi w rachubę tylko wtedy, gdy (koniunkcja przesłanek): 1) po wyłączeniu klauzuli abuzywnej umowa nie może obowiązywać, o czym decyduje obiektywne podejście w świetle prawa krajowego, a zatem wola jednej ze stron, w tym konsumenta, nie ma w tym zakresie rozstrzygającego znaczenia; 2) całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, w świetle okoliczności istniejących w czasie sporu lub możliwych wówczas do przewidzenia, z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących

interesów konsumenta i z zastrzeżeniem, że do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie; 3) istnieje przepis dyspozytywny albo przepis „mający zastosowanie, gdy strony danej umowy wyrażą na to zgodę”, który mógłby zastąpić wyeliminowane niedozwolone postanowienie umowne, umożliwiając utrzymanie umowy w mocy; jeżeli niedozwolone postanowienie umowne odzwierciedlało obowiązujący przepis ustawowy mający zastosowanie w przypadku porozumienia stron, w rachubę wchodzi także zastąpienie niedozwolonego postanowienia „tym stanowiącym punkt odniesienia przepisem ustawowym w nowym brzmieniu przyjętym już po zawarciu umowy”. Nie jest zatem dopuszczalne zastosowanie do rozliczeń stron średniego kursu Narodowego Banku Polskiego w oparciu o art. 358 § 2 k.c. (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22 i z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 941/22). Postulat zastąpienia (substytucji) abuzywnych klauzul kursowych odwołaniem do kursu średniego NBP nie uwzględnia koniecznego warunku tego rodzaju zastąpienia, zgodnie z którym - w świetle powołanego utrwalonego orzecznictwa - wchodzi ono w rachubę tylko wtedy, gdyby jego brak narażał konsumenta, przez upadek umowy w całości, na szczególnie niekorzystne skutki, przy czym decydujące w tym zakresie jest zdanie konsumenta.

Powód konsekwentnie domagał się ustalenia nieważności umowy kredytu i w związku z tym zwrotu - na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu i świadczeniu nienależnym - kwot spełnionych przez nich na rzecz pozwanego w oparciu o tę nieważną umowę. Po wyeliminowaniu klauzul abuzywnych nie jest możliwe utrzymanie umowy kredytu indeksowanego kursem CHF lub denominowanego w tej walucie o charakterze zamierzonym przez strony, co przemawia za jej nieważnością, a ściślej za nieistnieniem wynikającego z niej stosunku prawnego między stronami (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD B/2021, poz. 20). Wyeliminowanie abuzywnych klauzul przeliczeniowych nie prowadzi do utrzymania w mocy tego rodzaju umów jako kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR. Brak także podstaw do zastąpienia stawki oprocentowania LIBOR stawką WIBOR (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, OSNC-ZD D/2022, poz. 45 oraz z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22).

W tym stanie rzeczy orzeczono, jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.). Wniosek powoda o zasądzenie od skarżącego na jego rzecz kosztów postępowania kasacyjnego nie został uwzględniony jako spóźniony. Pismo określone przez pozwanego jako „odpowiedź na skargę kasacyjną” zostało bowiem złożone po upływie terminu wskazanego w art. 398⁷ § 1 k.p.c. i nie wywołuje skutków odpowiedzi na skargę kasacyjną w zakresie zawartego w niej wniosku o przyznanie kosztów postępowania kasacyjnego związanych z jej złożeniem (por. wyroki Sądu Najwyższego z 16 maja 2002 r., IV CKN 1071/00, OSNC 2003, Nr 9, poz. 120, oraz z 4 września 2002 r., I CKN 926/00, "Izba Cywilna" 2003, nr 10, s. 48).

Władysław Pawlak

Roman Trzaskowski

Agnieszka Piotrowska

(M.M.)

[a.ł]